

NEMIS TILIGA CHETDAN KIRIB KELGAN SO‘ZLAR: MUAMMOLAR VA AHAMIYATI

Muzarifa Abdullayeva G‘ofurjon qizi

muzarifaabdullayeva4@gmail.com +99888 3505077

Termiz davlat pedagogika institute

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis tiliga boshqa tillardan kirib kelgan so‘zlar, ularning kelib chiqishi va tilga qo‘shilish jarayoni o‘rganiladi. Chetdan kirgan so‘zlar (leksik o‘zlashmalar) til rivojiga ta’sir qilib, lingvistik va madaniy almashinuv jarayonlarini aks ettiradi. Nemis tilida lotin, fransuz, ingliz va boshqa tillardan kirib kelgan so‘zlar muhim rol o‘ynagan. Maqolada bunday so‘zlarning o‘zlashuvi, ularning tildagi o‘rni va hozirgi nemis tiliga ta’siri tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Nemis tili, chetdan kirgan so‘zlar, leksik o‘zlashmalar, lingvistik almashinuv, madaniy ta’sir.

Kirish: Har qanday til o‘z rivoji davomida boshqa tillar bilan madaniy, siyosiy va iqtisodiy aloqalar natijasida o‘z so‘z boyligini boyitib boradi. Bunda chetdan kirgan so‘zlar alohida ahamiyat kasb etadi. Nemis tili ham bundan mustasno emas. Tarixiy jarayonlar, jumladan, Rim imperiyasi, Fransiya madaniyati va zamonaviy globalizatsiya natijasida nemis tiliga ko‘plab boshqa tillardan so‘zlar kirib kelgan. Bu maqolada ushbu so‘zlarning tildagi o‘rni, ularning qabul qilinish sabablari va nemis tili leksikasi rivojiga ta’siri ko‘rib chiqiladi.

Materiallar va usullar: Tadqiqot davomida nemis tilidagi chetdan kirgan so‘zlar haqida ilmiy manbalar, lug‘atlar va boshqa tillardan o‘zlashgan so‘zlarni o‘rgangan adabiyotlar tahlil qilindi. Lotin, fransuz, ingliz va boshqa tillardan kirgan so‘zlarning tildagi o‘zgarishi va ularning hozirgi kunda qanday qo‘llanilishi o‘rganildi. Metod sifatida tarixiy-lingvistik tahlil qo‘llanilib, so‘zlarning kelib chiqishi va zamonaviy nemis tili leksikasidagi ahamiyati ko‘rib chiqildi.

Natijalar

1. Lotincha o‘zlashmalar:

Lotin tili nemis tiliga kuchli ta’sir ko‘rsatgan tillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, diniy va ilmiy sohalarda lotincha so‘zlar keng qo‘llanilgan. Masalan, “Kapitel” (lot. *capitulum*), “Universität” (lot. *universitas*) kabi so‘zlar hozirgi kungacha tildan o‘rin olgan. Ushbu so‘zlar o‘z shaklini saqlagan holda, nemis tilida keng qo‘llaniladi.

2. Fransuzcha o‘zlashmalar:

Fransuz tili XVII-XVIII asrlarda nemis tiliga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Bu davrda Fransiya madaniyati Evropada yetakchi bo‘lib, fransuzcha so‘zlar nemis leksikasiga kirib keldi. Misol uchun, “Mode” (fr. *mode*), “Restaurant” (fr. *restaurant*) kabi so‘zlar aynan shu davrda o‘zlashgan.

3. Inglizcha o‘zlashmalar:

XX-XXI asrlarda ingliz tili global madaniyat va texnologiya sohalarida yetakchi tilga aylandi. Natijada ingliz tilidan kirib kelgan so‘zlar nemis tilida ko‘paydi. Masalan, “Computer”, “Internet”, “Team” kabi so‘zlar zamonaviy nemis tilining ajralmas qismiga aylandi. Inglizcha o‘zlashmalar nemis tilining zamonaviy texnik leksikasida katta o‘rin egallamoqda.

Muhokama

Chetdan kirgan so‘zlarning nemis tiliga ta’siri katta. Lotincha va fransuzcha o‘zlashmalar tarixiy jihatdan nemis tilining rivojlanishiga hissa qo‘shgan bo‘lsa, inglizcha so‘zlar zamonaviy texnologik inqiloblar bilan bog‘liq holda tilga kirib kelgan. Ayrim hollarda bu o‘zlashmalar tilda tushunmovchiliklarni ham keltirib chiqarishi mumkin, chunki har bir so‘zning ma’nosi va qo‘llanilishi o‘z tilida ma’lum konnotatsiyaga ega bo‘lishi mumkin. Ammo, bu so‘zlarning ko‘plab tilda qo‘llanilishi nemis tilining leksikasini boyitadi va uni yanada xalqaro tilga aylantiradi. Shu bilan birga, ba’zi holatlarda lingvistlar tilning “tozaligini” saqlash haqida bahslashib keladi, ammo til har doim o‘zgaruvchan hodisa ekanligini unutmaslik kerak.

Xulosa

Nemis tiliga boshqa tillardan kirib kelgan so‘zlar tilning rivojlanishi va o‘zgarishida muhim rol o‘ynaydi. Bu so‘zlar tilni boyitadi, uni zamonaviylashtiradi va xalqaro muloqotning bir qismi bo‘lishiga yordam beradi. Lotin, fransuz va ingliz tillaridan kirib kelgan so‘zlar tilga lingvistik va madaniy jihatdan katta ta’sir ko‘rsatgan va bu jarayon globalizatsiya bilan davom etmoqda. Nemis tilida o‘zlashmalarning tarixda ko‘p o‘zlashgan va bugungi kunda so‘zlar o‘zlashishi davom etayotgan til shubhasiz bu ingliz tilidir. Amerika ikkinchi jahon urushidan keyin yetakchi davlatga aylanganligi, bugungi globallashuv jarayonlari, fan texnikaning rivojlanishi, savdo-iqtisodiy aloqalar ingliz tilidan so‘zlarning kirib kelishiga sabab bo‘lmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hoffmann, L. (2013). „Fremdwörter in der deutschen Sprache: Geschichte und Entwicklung“. Berlin: De Gruyter.
2. Schmid, H.-J. (2012). „Anglizismen im Deutschen“. In: Linguistik online 51, 1/2012.
3. Pfeifer, W. (1993). „Etymologisches Wörterbuch des Deutschen“. Berlin: Akademie Verlag.
4. Knoop, U. (2005). „Gallizismen im Deutschen: Ein Überblick“. In: Beiträge zur romanischen Philologie, 44(2), 89-105.